

Z vrelin železom bom prerezal naš svet
 da se bo prelomil pred nami,
 da ga bomo ugledali,
 da bo iz njegovih globočin pritekla naša kri,
 da bomo dosanjali resnico,
 da se bomo zjokali . . .

Z vami bom odšel in bom povsod doma . . .

TO JE SMRT

Ruža Vreg

*» . . . toda srce naj bo pametno«
 Smole: Antigona*

Skozi gosto, lepljivo meglo se je plazilo okoli nje. Počasi se je bližalo, trgajoč sivo zaveso.

»Ah, kaj,« ji je trudno tolklo v možganih, »na miru naj me puste. Kaj še hočejo od mene?«

Bližalo se je kovinsko žvenketaje. Hotela je premakniti roko, da prežene zvok. Ni mogla. Samo prsti so vztrepotali, da bi živeli sami zase.

»Še to, še to . . . pa naj bo. Treba se je vdati.«

Čakala je. Prihajalo je, pretilo je in bilo je vedno glasneje. Strah jo je stiskal. Prsti so trepetali.

Oblaki okoli nje so se divje zavrtinčili v spiralo.

»Ne, ne, prosim ne . . . hotela je krikniti, zakričati. Spirala se je zravnala v ostro puščico in planila skozi polodprta usta vanjo. Prodirala je vse globlje, mesarila v njej in se zagozdila na levi strani pod rebri. Iztisnila je zrak iz nje, še malo zatrepotala in se zagozdila. Bolečina je nehala.

Nič več ni bilo teme. Samo bistra, srebrno bela meglica. »Tako. To je prav. Zavesa.« Strmela je vanjo pomirjena in srečna. Nič ji ni bilo do tega, da ji je kri iz srca počasi in težko kapljala. Samo da je mir. Tedaj se je zavesa počasi zamajala. Nič več.

Dolgi, vitki prsti so skozi odprtino segali proti njej. Previdno in nežno so jo razkrili in ji pritisnili nekaj hladnega natančno na tisto mesto, kjer je tičala kovinska ost puščice.

Tedaj jo je ponovno zagrabil strah. Vedela je, da se bo ob vsakem zvoku puščica ponovno sprožila na potovanje po njenem telesu, vedela je, da bo vsak glas priklical znova oblake in klejasto meglo, ki jo duši in mori.

»Hud napad je to.« Glas je bil tih, nežen, skoraj božajoč, kakor da bi vedel za te posledice.

Hvaležnost jo je zalila. »Napad, da, saj vem, napad. Samo tiho, preljubi človek, tiho bodi.«

Nič več niti meglice. Stali so okoli nje. Strmeli vanjo.

»Zakaj?«

V jasnem ozračju so se bleščali naočniki njenega moža. Kovinska škatlica v zdravnikovih rokah. Oči, oči moje hčerke so kakor mačja tačica mehke, kakor pragozd globoke, se je nasmehnila vase in se zastrmela v težek slap kostanjevih las, ki so kipeli ob njeni blazini. Ob meni je. No, saj. Vsaj sedaj. Obrnila je glavo in v nosnice ji je planil boleče znan vonj toplih, živih las. Hotela je zariti obličje v svileno gmoto. Ne morem, ne morem se premakniti. Povedati moram to. Zganila je z ustnicami. Nič. Vse je bilo tiho. Samo neki piskajoč šum se je ravnomerno ponavljal. Ena — dva. Ena — dva. Pa to jaz diham takó. To je moja sapa.

Naočniki so se ji približali. Čisto blizu do oči. Bleščali so se. Samo steklo, saj oči tako nisem mogla nikoli do konca razkriti. Vedno so se skrivale za temi stekli.

»Ne boj se« je šepetalo izza naočnikov. »Samo voljo zberi, vse bo dobro, zberi voljo, voljo, v o l j o . . .«

Voljo. Voljo. Nič strahu, kaj? Kaj pa ti o tem veš, človek moj? Očala so se razlezla, razblinila in stala je na gladki ledeni površini, do horizonta nepregledni ravnici. Poglej, sama sem, nič me ne ščiti. Vsemu in vsakemu dosegljiva tarča. Pa mi posodi, pa mi daj obzidje svojih knjig, svojih filozofskih tez, da se obdam z njimi kakor ti. Volja, kaj? Nič strahu, kaj? Kaj pa ti o tem veš? Strah mi je jahal na plečih, ko sem hodila po prepletenih truplih mrličev, strah me je davil, ko sem bredla po krvi, po smradu trupel, ko sem stala pred nožem, ko sem gledala v večno lačne oči svojega otroka, ko sem štela ure do konca življenja v zaporu, tedaj me je bilo strah, da sem se potila, strah me je bilo vedno, ob vsakem trenutku, bilo me je vedno in večno strah. Kaj pa ti veš, kako je to, če si zaplašen, glej, sedaj drsam po tej ledeni plošči, sama sem, kakor pretepena mačka, ki se boji vsakega šuma, in hodim naprej in iščem tisto, kar sem vse življenje takó uporno iskala, strah me je, da ne zdrsnem sedaj pred teboj, ker se bojim tvojega zvišenega cinizma, strah me je bilo, ko si legel zraven mene prvič, ko si me nasilno jemal in mi potem zadovoljen obrnil hrbet in zaspal, drugo jutro pa odšel v službo in prihajal nazaj s trdimi koraki gospodarja. Se spomniš, koliko sem prejokala in bolna sem bila, zelo bolna in spomini so tedaj drveli nadme kakor hudourni oblaki, saj veš, kako je to, ali pa ne veš, menda res ne veš in nikoli ne boš zvedel, kako je to, če koplješ samo s prsti iz lepljive ilovice mrliča, koplješ, koplješ, potem pa s prsti zadeneš na nekaj čudnega, nekaj niti trdega niti mehkega in ugotoviš, da je to skrčena roka, grozno skrčena v predsmrtnem boju za življenje, roka, ki me je božala, roka, ki je bila tudi čvrsta in očetovska in tovariška in roka moža, no, tega nikdar nisi hotel slišati, da je bil tudi mož pred teboj, ker si ti hotel biti vedno in povsod prvi mož. In ko tako koplješ in mečeš ilovico iz jame, odkrivaš in odkoplješ nekaj, kar je nekoč

bilo tvoje in samo tvoje in je tisto nekaj živelo in dihalo in ljubilo in se borilo; in to tedaj dvigneš, počasi in previdno, in to je temno, smrdi tudi, to je nujno, da smrdi, ko pa sem očistila ilovico, kolikor sem jo mogla, in videla, da so oči izkopane, nos odrezan in čelo razbito in ena roka odsekana, sem iskala tudi odsekani del, pa ga nisem našla, nikakor ga nisem mogla najti; najbrž so jo kar pustili zunaj in psi so jo raznesli, psi ali lisice, saj tam v našem kraju jih je mnogo. Morala pa sem se hitro otresti te misli, da so jo lisice požrle, ker bi stokala in kričala, okoli mene pa so stali ljudje in so molčali in lahko sem videla samo njihove noge, ki so se prestopale, blizu niso prišle, ker sem prepovedala, saj niso imele kaj opraviti s tem, kar sem izkopavala, to je pripadalo samo meni. In ko je potem to ležalo očiščeno nad jamo, jaz sem klečala zraven in sem se z obrazom dotaknila tega razbitega in temnega nekaj, kar je tudi bilo obraz, iskala sem na njem sledove svojega imena, ki ga je, tik preden je izdihnil, izkričal med te nadvse preklete gore, pa nisem našla nič, bila sem trudna od kopanja, sedla sem zraven njega in si ga položila v naročje in sem grdo, zelo grdo glasno preklela gozdove, četnike, sebe, nož. Saj ti sploh ne veš, s kakšnimi noži so ga klali, to je narezan nož, v telo šine gladko, ko ga pa potegneš ven, pa ti iztrga pljuča, drobovje, srce, tako kot ta puščica v meni, ampak njega niso v srce, imeli so na njegovem telesu preveč prostora, da bi bili ravno v ta ozki del zabodli. Vse to sem vedela, in ko sem ga polagala na nosila in smo šli počasi proti grobnici, je v vetru brnel njegov klic, tedaj so mi solze tekle, tako sem bila srečna, da sem slišala ta klic, bilo je to nekaj tako tihega in nekaj tako trdnega. Potem sem zravnila glavo in poslušala govore njegovih tovarišev, bila sem še tako mlada, strah me je bilo, da bi kdaj v življenju omadeževala, saj veš, tisto, za kar je padel, to je bilo zame vsezapartijo. Strah me je bilo, da je to, kar čutim, vse preveč človeško in sentimentalno in malomeščansko in moj oklep je bila moja nova temno modra uniforma, bala sem se, ker sem jo tako umazala, kaj bodo rekli, kaj bodo mislili o vdovi. V moji roki ni trepetala ročica najinega otroka, tako drobceno in hitro je utripala klica življenja v tej mali ročici. Ali je res v njej prihodnost? sem se spraševala, strah pa je v meni rasel, saj je lahko, saj se je hranil na muke in muki in kaj vem še čem.

Stala je sama na ravni površini naočnikov, čudno izobličena in pokvečena. Saj, je nestrpno pomislila, saj. Če me gledaš s te strani, saj drugačna biti ne morem. Sedaj se pač ne bom več trudila, sedaj še celo ne, saj se že dolgo nisem.

Napela je telo, da bi zakoračila naprej. Tam daleč na obzorju je valovala mehka senca. Tja moram, je odločila. Lepo se skrijem in nihče me ne bo več vznemirjal. Samo noge so pretežke, le kako bom prispela. Drsi. Trudoma je dvigovala noge in vsak korak ja zatresel srce. Počasi se je odprla rana in težke kaplje krvi so začele polzeti po plošči. Stopila je na eno. Šlo je laže. Ni drselo. Tako, se je oddahnila, tako bom stopala. Ko pa se je zagledala v srce, ki je čudno majhno vztrepetavalo v prsih, jo je prešinil obupen občutek. Ne bo je zadosti do konca, je zastokalo v njej, premajhno

je in preslabotno. Zelo, zelo počasi se mora odtekati, da bo do konca poti. Stisnila ga je z obema rokama, pa ni nič pomagalo, odtekalo se je lepo, mirno in hitro. Korakala je in jokala.

»Mami, mamica,« glas jo je dohitel na začetku poti in jo s težko roko zaustavil, »kaj je, zakaj jokaš, te boli?«

Zopet njeni lasje. Bogati, topli, živi. Dotikali so se ji obraza. Gibali so se pred njenimi očmi in spletli gosto mrežo. Če bi vedela mala moja, kako jih imam rada, ampak kako napoti so mi sedaj.

»Ne jokaj, zakaj jokaš, jaz sem pri tebi.«

Saj. Sedaj si pri meni. Sedaj že. A leta in leta sem te iskala, iskala in tavalala za teboj. Iskala sem te tudi v tistem zavodu za mladoletnice in v vsaki od njih sem našla tudi košček tebe. Sedela sem ponoči ob oknu starega gradu, mesečina se je mehko razlivala po gričih pokrajine, vse je bilo tako tiho in tako na smrt pripravljeno, raztrgani kosmi oblačkov pa so se pijano vrtinčili okoli lune, jaz pa sem prisluškovala opreznim korakom deklet, ki so skozi okno bežale v roke sezonskih delavcev, ki so plačevali s cigaretami. Veš, kako je, človek se bori in polna usta parol ima, ves je nabit s časopisi, z brošurami, s citati in z govori, boriš se, veruješ pač, potem pa se nenadoma priplazi v drobovje parazit, in to je nevarna živalca tak parazit, ker se strašno hitro množi in njegovo gnezdo ti rahlja tisto pač, saj sama veš kaj, morda pa še ne veš, in bolje bi bilo, da nikdar ne bi tega zvedela. Jokala sem. Kasneje sem jim sama delila cigarete, vsak dan redno in skrivaj in noč ni nič več govorila s oprezujočimi koraki. Ko pa so vsako jutro stale pred menoj v vrstah, so bile njihove oči umite, mirne in globoke in sem takoj pozabila na ostro upravnikovo grajo zaradi »razvajanja«. Saj, telesno majhni ljudje so vedno čudno vplivali name. Temu sem pa lahko gledala naravnost v teme. Polno luskin je bilo in umazano poraščeno. In take so bile tudi besede, polne luskin in poraščene. Vidiš, kje sem te vse iskala in skušala najti. Ko pa sem s kljuge snela eno od njih, ki ji je jezik visel iz ust in obilno tekla slina po bradi, mrtva je bila že nekaj ur, nesla sem jo v veliko spalnico in sem bila pri njej sama, tam sem te tudi našla. Ona je imela samo dve stvari. Svoje šestnajstletno življenje in spomenico za starši na zidu, v okviru. In ti tudi nisi imela več. Imela si svoje življenje in spomenico za očetom. In ta, ki je ležala na železni postelji čudno zvitega vratu, umazana in še v miru polna obupa in nemira, ta mi je buhnila v obraz ves svoj zasmeh vse svoje šestnajstletno gorje, saj ona ni potrebovala usmiljenja, ona tega prav gotovo ni potrebovala, ona je zahtevala takó malo, tako prekleto malo, da tega nismo mogli razumeti. Saj se ni nihče spomnil na táko malenkost, ampak časa tudi ni bilo, da bi izkopali kakor iglo iz kupa sena, da bi iz kupa nalog in perspektiv in ne vem česa še, izkopal in ji dal ljubezen. Časa ni bilo, ljubi bog, časa ni bilo. Sto tisoče ljudi je brskalo po svojih rokavnikih in seštevalo ure, odštevalo minute, množilo, delilo, ponoči pa so se utrujeni do smrti plazili okoli spečih otrok, okoli svojih lastnih otrok, ki jih niso več poznali, ki so se jim odtujili, saj so morali tako delati in tako živeti, če so hoteli verjeti v to, da delajo za

njihovo bodočnost. Vsi smo rinili naprej in ta luč prihodnosti nam je vzela vid. V tej svetlobi si bila tudi ti, bila si, ampak bila si bleda, neizrazita in nisem te mogla najti, nisem se niti trudila, obiskovala sem te ponoči in tvoje dihanje je postalo hitreje, ko sem ti popravila kak pramen las, saj si me klicala v svoji stiski na pomoč, jaz pa nisem slišala, v mojih ušesih so doneli samo koraki bodočnosti. Trdi, hladni.

Naprej moram, menda ne bom vse do konca drsela sem in tja. Težko si je delala pot skozi zamršeno mrežo živih las, ki so jo oklepali. Vedno gostejši so postajali, ovili so se ji okoli rok in jih vklenili. Ljubi, ljubi, je obupno zaprosila, pomagaj mi. Moram naprej. Saj sam veš, da moram. Trgala se je iz zank, ki so jo vedno tesneje oklepale in se borila za zrak. Okoli nje je hrumel veter, zanke so besno sikale.

Skoraj s sovraštvom se je zagledala v Loto, ki je stala pred njo in ji puhala cigaretni dim naravnost v obraz. Že je razklenila ustnice, da bi jo poprosila za pomoč. Saj ne smem, se je zadnji hip spomnila.

Lota. Da. Tudi ona je sedaj tu. Še vedno ima takó zaničljiv pogled, le da se mi zdi tista kapljica žalosti na dnu zenic malo večja. Saj ti nisem mogla pomagati, duša zlata, kaj pa sem bila tedaj in prej in kasneje. Proučevala sem tvojo kartoteko, tam so bile samo suhe črke: da si nezakonski otrok in so ti mater ustrelili. Za boga milega, saj nisi bila edina taka na tem svetu, saj jih je na deset tisoče, le kaj me tako gledaš.

A to! Dan je bil lep, sonce je vdrlo v učilnico. Predavala sem zgodovino. Tiho je bilo v razredu, a ne Lota?! Vodila sem vas po ofenzivah, pripovedovala o požrtvovalnosti, lepoti bojev, ciljev, metala pred vas podobe junaštva. Potem sem ponavljala datume, kraje, dogodke. Zvečer sem sedela v dežurni sobi in razmišljala, kaj neki naj bi pomenil pogled, s katerim si me samo enkrat ošvrknila. Tiho si potrkala in brez besed sedla na posteljo. Prižgala si cigareto in se zagledala vame. Dolgo si strmela. Sekunde so votlo udarjale ob srce.

»Da,« si dejala. »Kdaj bodo pa nam postavili spomenike, kaj?«

Moj bog, Lota, kako je zakričalo iz tebe, čeprav si samo šepetala. Jaz pa sem molčala. Ko sem odhajala za vedno z doma, je bridkost trepetala v tvojih očeh. Ne zaradi mojega odhoda, ampak zato, ker ti nisem mogla dati ljubezni. Lota, res nisem mbgla.

Preveliko breme žalosti so mi položili v naročje, ja, le ne glej me tako, polna žalosti, Lota, in sedaj ti lahko prišepnem, da tega nisi smel izkričati v svet, ker je to bila tuja beseda, neznanka, kratko in malo smo jo zavrgli, to razkošje so si tedaj lahko privoščili samo tisti, veš, ki so pač imeli še svojo staro miselnost, tisti, ki nikakor niso bili prekaljeni in ojekleneli, taki malomeščančki, mehki in vsi tem podobni, nam pa je ostala zastava ponosa. In več kot smo jih zagrebli, bolj ponosni smo lahko bili zaradi žalosti, obupani, prizadeti, ponosni pa smo res lahko bili na svoje žrtve, ponosni na njihove živalske krike pod nožem, na njihovo nečloveško tuljenje v ognju, ponosni, da so kot grmade mesa lahko gnili po njivah, po razorih, po gozdovih. Ja, še to, Lota, jokati je bilo sramota in vse, kar

ni bilo precejen ponos in predanost in zavednost in izpolnjevanje direktiv, no, saj samoiniciativa je bila tudi dobra, če je bila pomerjena po preizkušnem receptu, vse to je bilo slabo in tuje. Mislim, da sva sedaj dokončno med seboj opravila, Lota, ker sedaj sem ti lahko povedala in čudno, da me sedaj res ni več strah, da bom povedala kaj škodljivega, ker tudi vse tisto s teboj in vsemi tistimi dekleti tam v domu je vzkliko iz velike žalosti nad vašimi zavoženimi, prekleto zavoženimi življenji.

Divje je otepala z uklenjenimi rokami in trgala sikajoče zanke. Zgostile so se tako, da so ji silile v usta, prsi. Zadušile me bodo, je obupano stokala in se borila. Ne bom prispela pravočasno, sploh ne bom prišla, je hropla in se zvijala pod težo svilene gmote. Nenadoma pa so se razmaknile pred kovinastim bleskom, ki ga je proti njej upravljala roka. Približala se je, potrgala in razpršila ves gozd in ji z mirom hladno legla na prsi. Človek ljubi, je globoko vzdihnila, kako mi to dobro de. S pogledom je polzela od roke navzgor po belem rokavu do ramen in trčila ob drobne, v toliščo zalite oči, ki so ji spodbudno mežikale naproti. Hvaležno se jim je nasmehnila in odvrnila pogled. Rahlo je zganila z glavo. V istem trenutku je nad njo obvisela senca. Iz nje je žarelo dvoje sivo jeklenih oči. Dvoje tipalk, skritih za steklom, nabrušenih in ostrih. Zadrle so se ji v prsi in zazvenelo je, ko sta trčili ob srce. Skrhali sta se. Hudobno se je posmehnila. Ker tam, kjer je prej bilo njeno srce, je ležal majhen, oster kamen. Čeprav so ji njeni ostri robovi sekali in rezali kožo, je bila zadovoljna. Nad njim nima oblasti. Nad njim že ne. Senca je izginila. Roka je izginila. Bolečine ni bilo več.

Bila je sama.

Globoko je zadihala in nadaljevala pot. Lahkotno je ubirala korake po gladki puščobi in meja se ji je hitro približevala. Tedaj pa je zaslišala pridušeno topotanje. Z nevoljo je obrnila glavo in jo zagledala. Po vseh petih prstih je tekla za njo, obžrta od lisic, črne nohte je zasajala v steklo, da ji ne bi spodrsnilo. Roka jo je dohitela. Pred njo je samo za trenutek obstala, kakor da nabira moči, nato pa se bliskovito vzpela po njej, zagrabila v prsi in ji iztrgala srce. Nato je spolzela navzdol in tekla pred njo naprej, stiskajoč med tremi prsti majhno, krvavečo kepo.

Ne teci tako, je prosila, saj nimam namena vzeti nekaj, kar je pripadalo vedno samo tebi. Zdi pa se mi čudno, da si ga hotel sploh vzeti, saj je vse opljuvano in umazano. Pa še zmečkano povrhu. Saj je toliko nog hodilo po njem.

No, radovedna sem, kam me bo pripeljala, si je rekla in ji vztrajno sledila.

Tedaj pa se je roka ustavila. Ona tudi. Dvignila je pogled in pred njo so se strmo vzpenjale stare lesene stopnice, nažrte od časa in številnih nog.

Ne, je zakričala. Ne grem. Ne bom še enkrat vsega preživljala. Saj je bilo zadosti. Ne grem.

Pa je le morala. Pred prvimi vrati se je uprla in ni hotela vstopiti. Sunek od zadaj jo je vrgel skozi temno zevajočo odprtino. Trudno se je zavlekla na stol in se ozrla okrog. Rdeča svetloba rentgenske sobe je počasi prodirala vanjo. Če bi le mogla stegniti roke in razgnati tisti, tam pople-sujoči oblak, iz katerega tako hudobno sika. Zaprla je oči in tiho, brez solz jokala. In tedaj je vse utihnilo.

V vseh kotih so sedeli, tihi kot sence. Strmela je vanje in dušila jo je vroča ljubezen do njih. Zlasti lasje njene sestrice so nagajivo lovili vase odenke rdeče luči, ki je nežno trepetala na krvaveči rani ob srcu. Moma, ta v družini najlepši, se je zamišljeno igral z nožem, ki mu je prerezal grlo, Lepa je z roko prekrila široko rano na glavi, ki jo je razbila gorjača. Tea, Myli, Mosko, Peter, Draginja, Jaša, Samuel so mirno strmeli predse, tako mirno, kot da so umrli. Hudiča, se je oglasilo v njej, le zakaj ste se tako vdali v smrt, zakaj niste pobegnili, kaj poizkusili, saj je bilo možnosti več kot dovolj. Ja, kje pa, Mily je stalno zatrjevala, da nikomur ni ničesar storila, da je Jugoslovanka, da ni res, kar pripovedujejo o uničevanju Židov, ona da ne gre nikamor, tukaj je živela njena mati in njeni predniki, tukaj se je rodila, študirala, delala, postala mati in naj drugi grejo, če hočejo, ona pa ne bo šla nikamor, boste že videli, da bo vse še dobro. Ne verjamem in ne verjamem. Menda nisi verjela niti tedaj, ko si prekoračila prag Sajmišta in morda se ti je začelo jasnit tisti trenutek, ko si namesto mleka za edinega vnuka dobila stekleničko z raztopljenim lugom in si ga morala s tem nahraniti. Da so te še isti dan ustrelili, je bila pač milost, ki so ti jo nevede naklonili, saj trpeti nisi znala, prisegla pa bi, da si še zadnji trenutek bila prepričana, da je zmota. In sedaj si tudi tu in boš še mene navdajala s svojim brezupnim, neumnim, zločinskim zaupanjem v ljudi. Mehko so se zganile njih roke, zaplavale skozi zrak in se je dotaknile. Bolečje je trznila nazaj, potem pa je razgrnila svoje naročje in jih privila k sebi. Toliko teh blagih rok je v meni, spletajo se v bič, težko mi bo vse prenesti, preveč, preveč jih je. In kot da so slišale, se vse hkrati odmaknejo, odplazijo se v kot, dobe oči, usta, ušesa, ušesa, ki poslušajo, oči, ki jo gledajo, in iz črnih, utrujenih oči njene sestrice Bebe počasi drse solze.

Poglejte, pravi tem očem, poslušajte, pravi tem ušesom, nekoč je bila — prekleto, bila je, Terezinka, Rezika so¹ ji pravili. Bila je majhna deklica, bleđa, nežna, šibka, preplašena, koleno je imela veliko kot otroško glavo, bolečine so se sprehajale po njej, se vgnezdile v njeno kost, v njeno podzavest, v njena huda jutra, v njene dolge noči, naselile so se v očeh njene matere, ki so bile suhe, brez solza, bolečine so jih izpile. Bila je deklica, sedaj je ni več, rekli boste, da je to takó, da pač ni bilo nobene pomoči, da pač nimamo še zdravil za to bolezen. Toda bolezen ni samo bolečina, bolezen je strah, je obup, bolezen je brezupno hrepenenje male Rezičke po tekanju, po hoji pod drevesi, je tisto nikoli doživeto v trinajstih letih, izpolnjenih z bolečinami, ko je čas, da sanjaš o princu, o vili, o srebrnobradem kralju in se vsi ti prividi umikajo pred sekajočimi bolečinami v kosteh, pred razpadanjem, ki žre njeno krhko telesce, to je groza in obup,

ko opazuješ vsak dan, kako kost vztrajno, hudobno in počasi prebija nežno kožo, kako ta kost cvete kot cvetača, kako se večja, širi, kako vedno bolj in bolj zmaguje tista težka, smrdeča Smrt, stojiš ob postelji premagana, ubita in ne znaš, ne veš, kako stopiti mednjo in tiste velike, temno modre, z grozo prelite oči. »Trezika,« ji pravim in njena suha ročica trepeta v moji dlani, »kaj je danes naredil beli Očjak?« Nežni, rahli bliskek h kotu oči, nežen kot sapica. »Danes ponoči pa imaš več časa, doktorica, a ne?« In tečeva z Očjakom po zamrznjenih širjavah, drhte prisluškujeva lačnemu zavijanju volkov, skriti opazujeva Očjakov boj za samico, slediva severnim Indijancem in leživa zakopani v snegu in opazujeva njihov divji ples in bolečina se umika pred najinimi sanjami pred Terezkinim zvonkljajočim glaskom. Čas pa beži. Ne hōdi, vpijejo njene oči, ne hōdi, tvoj beli plašč stoji med menoj in med bolečinami, tvoj smeh je pregnal sence, ki preže iz vseh kotov, ne hōdi, vse se bo vrnilo nadme, jaz pa sem majhna, bojim se, ne hōdi proč, vsaj malo še. Žila drobno utripa, prehitro Rezika, ročica trepeta v moji dlani. Široko odprte oči slede poti injekcijske igle in obtožujejo. Vem, Rezika. Bolečin ne bo do jutra, boš pa po delovanju injekcije vržena v polmrak, v polsen in tam boš sama, sama s svojimi hudimi sanjami in nihče ne bo mogel predreti zidu tvoje otroške osamljenosti.

In potem sediš v gozdu, strmiš v nebo, ki je temno in grozeče, in poslušaj v svoji notranjosti. In tam natipaš praznoto, mejo nečesa, česar ne moreš prekoračiti, samo bolj prazen si še zmeraj lahko.

In to še pogledjte, kriči tem sencam, ki dobivajo vse bolj ostre oblike, pogledjte si to! Tumor cvete v pljučih, to so stara pljuča, pljuča zgaranega, izmučenega, tisočkrat izkoriščenega kmeta, ki še svojega kota nima, ker kót pripada pri nas delazmožnim ljudem, to pa je tako, kot da bi živel v Sparti. Ubij starca, če ni za življenje in delo, na njegovem hrbtu so podplutbe od udarcev, ki mu jih je zadala hči, stari oče, zgarani Prekmurec, sega z rokami proti meni. »Dohtarca, dobro se počutim, apetita pa nimam in nimam,« saj ga ne moreš imeti, bači, pa če tudi bi ga imel, nimaš kaj za pod zob razen tistega, kar ti dajo sosedje, ker je tvoja hči pač naš človek z našo miselnostjo, kdor ne dela, naj ne je, stari pa diha težko, diha samo s tretjino pljuč, vendar je to zakrivilo vreme in ne njegova bolezen. Z žulji pokrite dlani se krčijo v pest in te pesti ne moreš več dvigniti, da bi zamahnil nad krivico in bolečino, Pišta bači. Segla bi po tvojih zgaranih dlaneh, pritisnila bi si jih na obraz in izbrisala iz tvojih gub okrog oči trpljenje in bolečine, ki jih skrivaš in tajiš, »saj krave lahko pasem in seno lahko nakladam,« zdravila pa so draga, on je zdrav, samo apetita nima. Pogledjte ga, kako odhaja, žepe ima nabite s škatlicami zdravil, to pa je zopet tako, da se kasneje telefoni razgrejejo, »kaj vi, zdravniki, zdravila kar zobljete«. Potem si še bolj prazen, nisi pa še bolj utrujen, ker postajaš ogorčen, jezen in misliš, da boš kaj naredil, pa se vsa tvoja prizadevanja vtisnejo in razblinijo kot v maslu mehkih nasvetih »pazite nase, pustite vse«, Pišta pa je zanje neviden, nestvaren in ga ne morejo videti, ker stari Pišta ne more stati tam, kjer nima svojega prostora.

Prostora ja, ni in ni nikjer, pa če me še tako očitajoče gledata Beba in Milly. Vidva ga imata, kaj jaz vem kje in niti ne zanima me, ker bi se morala potem odpraviti tja, se pripogniti in se z ustnicami dotakniti zemlje, ki so jo nad vama steptali s težkimi, pijanimi nogami, morda pa je zemlja nad vama še valovala, nihče mi ne bo povedal, če sta bili še živi, ali vama je pesek zasipaval hropeče sapnike, nihče tega ne bo povedal, in četudi bi, kaj jaz morem, saj nismo masohisti, treba je živeti racionalno, hladno, hraniti svoje moči, stisniti roke ob telo, da se te ja ne bi slučajno razprle in se ovile okrog kakega izmučenega telesa. Telesa, drhtečega, razboljenega, vročičnega, takega, veš, Beba, ki se vzpenja proti tvojim rokam, samo proti rokam, ker je malo upanja, da bo doseglo tvoje srce, ki je malo, trdo od brazgotin, ki ne drhti več, ne zatrepeta več, samo krvavi še lahko in pušča za seboj spolzke, črne luže, luže, ki se plazijo po tebi, grabijo za vrat in duše, saj niti ne veš, Beba, kaj vse so zmožne zadušiti v malem, preplašenem in osamljenem človeku, ki pa sploh človek ni več, ker je ta beseda, tolikokrat ponavljana in pisana z velikimi črkami, postala zaradi tega neužitna in nesprejemljiva. Moj bog, kako sem trudna, je udarilo po njenih možganih, moram naprej, sicer me bodo zadržali, hitro moram opraviti, pred vrati jih je še polno, ki čakajo, da se splazijo sem, k meni, vame. Ljudje božji, nimam več časa za vas, ne morem več. Počasi so prihajali proti njej. Za vraga, Sida, obe sva se borili proti tekočini v tvojem telesu, ki te je napihovala, valovala v tvojem trebuhu, naraščala, upadala, naraščala in te zadušila. Saj še sedaj držiš v roki zdrizast krhelj limone, ki ga več nisi mogla dvigniti k oteklim ustnicam, umakni se sedaj Kalmanu, ki so mu solze polzele po koži obraza, ker drugega več ni imel, samo kožo in krhke kosti, bolezen v njegovi notranjosti je vso anatomijo obrnila na glavo, ne morem nikakor zvedeti, zakaj je jokal, ali zaradi sina, ki je z limuzino pripotoval iz mesta in s tipalkami v zenici ocenjeval in tehtal vrednost stvari in zidov in starih slik, te so moderne, lepo bodo visele na njegovih stenah, on sprejema ljudi doma, je pač tak delavec, menda za družbo in samoupravljanje samoupravljalcem, kaj pa moremo pomagati, zdravnica je tu, mi smo tu, stari je kmet, zemljo ima, krave, prašiče, vse to bodo prodali, kdo bo pa plačal davke, staro bomo pa že kako, saj bo pazila otroke, služkinjo bomo odpustili, Kalmanu pa so solze polzele po brazdah, potem je obrnil glavo k meni, udaril s pogledom v moje oči, šepet prepojen z osladnim duhom, mi je prepojil nekaj v prsih »bog plati, dohtarica«, »Kalman, čez eno uro pridem nazaj«, boječ, zveržen nasmeh, čez eno uro je ležal že pokrit z rjuho, nič ni bilo miru na njegovem obrazu, nobenega pokoja, kričal je še vedno tako glasno, da ga nihče ni slišal, ni hotel slišati, mogli ga tudi niso, ker imamo vsi zamašena ušesa in zavarovana proti krikom človeške bolečine, ker moramo živeti racionalno, smotrno, dobro paziti, kdo nam je za hrbtom kot opora, kdo je pred nami kot ovira. Hodi, Kalman, proč, saj si samo eden med vsemi nami, Marička pa je kar z vrvjo prišla k meni, le zakaj si tako na kratko obračunala s svetom in seboj, se spomniš, kako si se borila za svojo vlažno bajto, za tuberkulozno kravo, ki so jo odpeljali,

za plug, ki so ga vzeli, davki so pač davki, poslušala bi raje govore onih tam in od tega in od te perspektive bi lahko živela, saj govore takó, da se ti lahko kar zavrti od sreče, ker si soudeležena pri graditvi, ti pa si se samo obesila, ležala si s spodrecanim krilom in štirje pari otroških oči so topo strmeli v tvoja gola stegna, preprežena z drobnimi žilicami. Beba, ne morem jih več gledati, vsak od njih je vzel nekaj od mene, nobenemu pa nisem mogla dati najmanjšega, drobcenega trenutka življenja več, ne kaži mi svojih dlani in ne orji z njimi ta žamet rdeče svetlobe, saj vem, da na tvojih rokah leže, sede, se premetavajo tisti mali, ki so se izbrcali iz materinega drobovja, ki vekajo v posvetovalnici, ki imajo vlažne, rožnate, drhteče ritke, drobne, tipajoče ročice, mehke glavice in pikaste noske, to vse vem, vse vidim, čutim jih v svojih rokah, gledam jih in oni me razumejo in njihovi drobni prstki poskušajo prodreti do nečesa v meni, se dotikajo nič in je nenadoma svetlo in iskreče in grmi v meni pod drobnimi zbodljaji smeha in joka.

Joka, jasno, joka, ta je zamrl nad malim, trdim trupelcem, spet je bila deklica, tri leta stara, očim jo je, ko je bila stara devet mesecev, zabrisal v zid kot kozarec, ki naj se razbije v črepinje, glavica pa se ni razbila v kose, samo žile, male, nežne otroške žilice v možganih so krvavele in zalile njeno zavest in sunkoviti krči so od tedaj lomili telesce, to pa se je borilo še več kot dve leti in potem je ležala na lesenem pogradu med plesnivimi stenami in vzrok smrti je bila lakota, je bilo izstradanje, saj se ne splača za tako bitje kuhati in hraniti, in je bilo pač najlepše, da je od lakote umrlo.

Pretežki ste zame, pa tudi tebi, Senkica, ni bilo treba, da si zlezla v moje naročje in mi ovila roke okrog vratu in pritiskala mehke ustnice na moj obraz, tvoje modre oči so bile mirne, težke in tehtajoče, polne groze, ko te je kamion spravil pod kolo, široko odprte in svetle, ko si ležala v prosekturi in moja toplota se je odbijala od hlada, ki je vel iz tebe, Senka in oblačili smo te in tvoja mala bosa nožica je vpila za življenjem, napeta še vedno v skoku pred smrtjo, še v smrti pripravljena na beg, tega pač nisi nič mogla storiti tako, kot sem bežala jaz pred vami vsemi, proč od vseh vas, proč od oči, ki so vrtale po meni, proč iz teh hribov, daleč od ilovnatih, mastnih stez, proč od vaških koč, proč od diha po žgancih, ki veje iz ust, bežala in se zatekla med hiše, na asfaltirane ulice, ki so ponoči podobne okrašenim prostitutkam, vse svetleče, prodajajoče se in hladne. Ušla sem pred vami v drugo okolje in sprejela me je ta okolica s smehljajem in besedami dobrodošlice, besede so udarile vame in prevrtale tisto v meni in nenadoma vas več ni bilo, tam je ležalo nekaj večjega kot praznosta, ležalo je in prežalo na lepo, svetlo, da se s tem napolni in ponovno začne svoje gibanje po mojem telesu, prišlo pa je okrašeno s poudarjenim pridevnikom »vaški«, »zakotni«, a samostalnik zdravnik je bil izrečen polglasno, komaj slišno. In tisto noč sem vas poklicala na pomoč, prišli ste vsi, obrazi so bili temni, žalostni in nihče me ni hotel pogledati, tavalili ste okrog mene, šum vaših bosih nog je bil kakor pljuskanje težkih valov ob skale, čakali ste,

prežali ste na špranjo, da bi se prerinili skozi vame, jaz pa vam tega nisem privoščila, hudobija se je nabirala v meni, budno sem sledila vsakemu vašemu vzgibu in vašemu pluskajočemu gibanju in zgodilo se je, da je to vaše gibanje spremenilo sobo okrog nas, da so se stene razmaknile in so strop podpirali tisti, ki sem jim obljubila, tisti, ki so mi verovali, in tisti pač, ki so čakali.

Trudno se je nasmehnila. No, vsaj skupaj smo v deževnih nočeh, na ilovnatih stezah, ob posteljah bolnikov in sleherni trenutek v ordinaciji. V gluhih nočeh počitka sedite ob meni in se spodbudno smehljate, takó kot takrat, ko me je prvič zagrabila bolečina v prsih, mi zajahala grlo in ustavila dih. Sedaj mi je šele jasno, da ste vedeli, da je to samo začetek poti, ki jo sedaj drsam po teh steklenih ploskvah in na tej poti sem bila zadnje čase sama, saj sem resnično dolgo časa lagala sama sebi, da me le podpira in spremlja in razume moj fant, moj veliki nedorasli dečko.

Ni časa več, ljubi, pomagaj mi od tod, vrata so mi zastavili in obkrožajo me preveč na tesno, saj niti dihati ne morem več, bolečina ponovno svedra vame, pomagaj mi, da pridem na cilj.

Rdeča svetloba se je umikala pred roko, ki je počasi lezla od vrat proti njej. V treh prstih je še vedno stiskala srce. V sobi je postalo svetlo, preveč svetlobe je, je zastokala, roka je splezala po njej in ji vsadila srce na levo stran prsi. Ne, je kričala, ne delaj tega, bolečina bo neznosna in ne bom mogla naprej. Pa je že čepelo v njej, malo, trdo in hudobno. Bolečina je ponovno zamesarila po svoji poti, se spremenila v puščico in obtičala pod grlom. Zalil jo je val bele svetlobe.

Nadnje se je sklanjal podolgovati obraz z naočniki. Glej, glej, pa še rosne so in oči za njimi so motne, a ste se le srečale z žalostjo in bolečino?! Dvigniti moram roko, da se jih dotaknem, da izbrišem žalost okrog njih, saj jim to ne pristaja, saj moramo gledati v svet hladno in razsodno in mogoče je, prav mogoče, da žalost samo dobro skrivajo, moj bog, niti pomislila nisem, da jo je menda tudi čutiti za njo. Pa ni mogla dvigniti roke, oklepali sta jo dve mladi, močni, moški dlani. No vidiš, pa si le prišel in iz tebe veje ljubezen, saj ta mora biti v tvojih letih na prvem mestu, in ne vem, zakaj čutim strah v tebi, bati se res ni treba, saj sam dobro veš, da moram naprej in se moji materi ne more nič več zgoditi, nič več, kot takrat, ko si ji v obraz vrgel težke stvari in sem se zavedela, da je to največ, kar lahko še doživim, žalost pa me zajema, ker si sam in mi ne boš mogel slediti in boš takó zelo sam in boš svojo osamelost razlival po tistih slikah, ki strme vame s hudobnimi očmi, to so bile tvoje darilo, češ: le poglej, kaj mislim o tebi in tebi enakih, saj mi očitaš isto, kot mi je Lota in Trezika in Kalman in Marička.

Samo če bi bolečina prenehala, samo malo, da povem, še nekaj, da jim razložim, ker sem to celo življenje nosila v sebi, hotela sem jim povedati, pa mi niso pustili, moram to sedaj storiti.

Nežno in tiho je zavel veter in nosil v sebi ljubeč klic. Brnel je vedno glasneje, vedno jasneje. No, pa greva, saj je vseeno, če jim povem ali ne.

Znašla se je na robu mehke sence. Tukaj bom našla tisto, kar sem iskala, vedno iskala. Klic jo je vodil in korakala je naprej, v prsih je veselo razbijalo srce. Za njo pa je tekel glas njenih otrok. Pospešila je korake, da je ne bi dosegel. Pustite me vsaj sedaj, da grem, kamor sem hrepenela leta in leta, da najdem tisto, ne da bi vi trije za to vedeli ali vsaj slutili.

Prekoračila je rob sence. In v istem trenutku je srce prenehalo svoj veseli ritem in začelo biti trudoma in tuleč.

Ozrla se je okrog sebe. Vse je bilo prazno, ničesar ni videla, ničesar več ni imela iskati. Klic je zamrl, stisnila jo je tišina, v daljavi pa je taval glas njenih otrok. K njim grem, nazaj, saj sedaj vem, da ni bilo kaj iskati, pelji me nazaj, ljubi, če si me pripeljal do tod, le kako nisi vedel, da je to vse zaman, vsa ta pot, vsa ta bolečina . . .

Zakoračila je nazaj, tedaj pa je kot težka, mehka zavesa padla na njo bleščeča teža tišine, srce se je od strahu skrčilo vase in prenehalo biti.

Hči: »Mama, mamica moja, dihaj, mama, ali me slišiš?«

Sin: »Kaj je s teboj, mama, m a m a !«

Mož: »To je smrt.«

Pred vrati: »Prevoz v Ljubljano bo drag.« Za naočniki so se bleščale solze.

OCTAVIAN SEC.

Marjan Pungartnik

I

prosim trenutek pozornosti
gluhe in pordele zaradi
čakanja

pride pride
zelen je njen obraz
naravne matere
zdaj čutite
njeno mrtvo težo

prosim vas
nikar ne plešite
nikar ne plešite
nikar ne starajte
nikar se ne starajte

legel bom k njej
in razpustil
organizacijo svojih možganov